

O PREMIERĂ ISTORIOGRAFICĂ

Doctor în istorie **Igor CERETEU**
Institutul de Istorie al AȘM

Una dintre personalitățile marcante ale vieții religioase ale românilor este Mitropolitul Moldovei Grigorie Roșca (1546–1551), ale cărui viață și activitate nu sunt suficient reflectate în izvoarele istorice și în lucrările consacrate marilor ierarhi ai Bisericii românești. Este adevărat că unii istorici au descris anumite momente din viața și activitatea ierarhului, însă un studiu consacrat în totalitate lui și actualizat noilor rigori științifice nu există în istoriografia românească. Acesta este motivul pentru care istoricii, acad. Andrei Eșanu și dr. Valentina Eșanu au elaborat și publicat spre sfârșitul anului 2017 la Editura „Doxologia” din Iași o lucrare dedicată acestui mare ierarh moldovean, născut în jurul anului 1478 în satul Roșca, din părțile târgului Hârlău, într-o familie înstărită și înrudită cu domnul Moldovei Petru Rareș (1527–1538, 1541–1546), cu Daniil Sihuștrul și cu implicații ctitoricești la mănăstirile Probota și Voroneț.

Studiul monografic este prefăcut de Stavrofora Irina Pântescu, stareța mănăstirii Voroneț, care evocă faptele și apreciază rolul pe care l-a avut Grigorie Roșca în societatea românească de la est de Carpați în perioada vieții sale, considerându-l drept pildă pentru generațiile viitoare de călugări.

În urma analizei informației istorice, Andrei Eșanu și Valentina Eșanu au stabilit patru perioade în evoluția vieții și activității ierarhului. Cea dintâi cuprinde cadrul cronologic 1488–1523, adică perioada formării sale pe plan cultural și anii de ascultare la mănăstirea Voroneț; a doua acoperă segmentul de timp 1523–1546, adică anii de afirmare pe plan duhovnicesc ca egumen la mănăstirea Probota; a treia se suprapune pe perioada aflării în scaunul Mitropoliei Moldovei în anii 1546–1551; cea de-a patra se întinde între 1551 și 1570, când a revenit la mănăstirea Voroneț. Viața și activitatea Mitropolitului Grigorie Roșca în cele patru perioade distincte constituie capitole ale cărții acad. Andrei Eșanu și dr. Valentina Eșanu.

Autorii au reușit să identifice și să analizeze momente inedite din evoluția acestei marcante personalități, argumentează convingător că în prima perioadă a vieții sale, în timpul metaniei la mănăstirea Voroneț, Grigorie Roșca s-a format sub privegherea lui Daniil Sihuștrul, fapt care și-a lăsat amprenta în formarea personalității viitorului mitropolit moldovean. Drept mulțumire pentru cele săvârșite, Grigorie

Andrei EȘANU, Valentina EȘANU. *Viața și faptele Mitropolitului Grigorie Roșca (1478–1570)*. Iași: DOXOLOGIA, 2017. 51 p.

Roșca va contribui la cristalizarea cultului „Sfântul Daniil Sihuștrul” nu doar la mănăstirea Voroneț, dar și în întreaga Moldovă. Mai mult decât atât, unul dintre hramurile, sărbătorit la Voroneț la 14 decembrie, este închinat Sfântului Daniil Stâlpcul, care a trăit la Constantinopol în secolul al V-lea. Grigorie Roșca a dăruit prețioase manuscrise mănăstirii Voroneț, iar ca mărturie au rămas însemnările sale.

O altă pagină importantă din viața marelui ierarh, evocată de autorii lucrării în următorul compartiment, este dedicată perioadei de aflare a lui Grigorie Roșca în calitate de egumen la mănăstirea Probota (1523–1546), timp când a fost zidită (în 1530) biserica nouă. Autorii lucrării susțin că programul iconografic de la Probota ar fi aparținut lui Grigorie Roșca. Datorită eforturilor sale de la Probota, Grigorie Roșca este considerat unul dintre principalii ctitori ai acestui așezământ monahal, fapt demonstrat și de inscripția din proscomidia, în care numele lui *kir Grigorie egumen* urmează imediat după cele ale lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș.

Un rol important în perioada aflării sale la Probota, în opinia autorilor lucrării, ar fi faptul că l-a convins pe Petru Rareș să-și aleagă Probota ca necropolă domnească pentru el și familia sa, lucru care s-a și întâmplat. Prin eforturile sale, Probota devine un centru spiritual de netăgăduit al acelor timpuri, deoarece aici au fost aduși sau instruiți numeroși copii care au cre-

at adevărate opere de artă prin scrierea maiestooasă a textelor traduse din greacă și slavonă.

Manifestând pe întreaga perioadă a vieții sale dragoste creștinească, Grigorie Roșca a continuat opera edificatoare de binefacere și în timpul aflării sale pe scaunul mitropolitan al Țării Moldovei (1546–1551). Autorii lucrării au urmărit și analizat meticolos informațiile din sursele istorice despre activitățile Mitropolitului Grigorie Roșca și au ajuns la concluzia că în această perioadă prestația ierarhului se dovedește a fi la fel de prodigioasă ca și anterior. Eforturile sale s-au îndreptat, în special, spre ctitoria sa de la Voroneț, unde a adăugat un pridvor închis bisericii în 1547, sub îndrumarea lui biserica fiind pictată în interior și în întregime pe exterior. De asemenea, a consolidat situația copiștilor din această mănăstire și au fost scrise numeroase cărți, atestate prin însemnări, în care este menționat și numele lui Grigorie Roșca. A făcut numeroase danii mănăstirii și astfel a îmbunătățit situația materială a comunității monahale.

Autorii studiului monografic consideră că una dintre principalele cauze ale plecării lui Grigorie Roșca din scaunul mitropolitan al Țării Moldovei este impunerea de către Iliăș Rareș voievod la impozite excesiv de mari a mănăstirilor și că acesta din urmă a trecut la religia islamică. De asemenea, se admite

că ierarhul părea să fie bolnav în momentul plecării, fapt pentru care și-a pregătit în 1551 lespedeza funerară. Mitropolitul s-a retras după 21 martie 1551 la mănăstirea sa de suflet, Voroneț, unde s-a aflat până la sfârșitul vieții sale, în anul 1570. În timpul aflării la mănăstirea Voroneț, Grigorie Roșca a continuat să ofere danii și alte daruri, printre care și cărți ferecate, cu metale prețioase, alte obiecte necesare ofierii serviciilor divine, pe care s-a păstrat anul executării și numele comanditarului.

Am prezentat doar câteva repere din viața și activitatea Mitropolitului Grigorie Roșca, expuse și analizate de acad. Andrei Eșanu și dr. Valentina Eșanu în această lucrare monografică. Elaborată în cadrul secției *Istoria medievală*, editată la Editura „Doxologia” din Iași, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, această contribuție constituie un reușit început în cercetarea vieții și activității ierarhului moldovean. Studiul monografic este scris într-un limbaj științific, dar și accesibil cititorilor. Îndemnăm cu toată convingerea iubitorii de istorie ecleziastică să lectureze acest studiu monografic, din care vor afla date inedite sau cunoscute analizate cu pricepere, din care reies numeroase ipoteze demne de toată atenția cercetătorilor preocupați de istoria bisericească a românilor.

Vasile Ivanciuc. *Peisaj rural*, 2009, batik, mătase, 82 × 98 cm